

A Comparative Study of Ancient and Modern Writing Styles of Sanskrit

संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैली: तुलनात्मक अध्ययनम्

Jagat Parag Shrikisan ¹, Dr. Kartik Tiwari ²

¹Jagat Parag Shrikisan, Research Scholar, Swami Vivekananda University,
Sagar,MP, India

²Dr. Kartik Tiwari, Professor, Swami Vivekananda University,
Sagar,MP, India

ABSTRACT

भारतीयप्रादेशिकस्य संस्कृतभाषायाः प्राचीनः अति गौरवयुक्तः साहित्यधरोहणः अनेकशतकानि विविधानि रचनानि प्रस्तुतकरोति। तत्र प्राचीनयुगेषु व्यासः, वाल्मीकिः, कालिदासश्च प्रमुखाः प्राचार्याः अध्येतव्याः सन्ति। परन्तु तत्रान्तर्विद्यार्थिनः प्रस्तुतकृतयः आधुनिकयुगे तत्त्वान्तर्भूतानि साहित्यानि प्रस्तुतकरोन्ति, ये पूर्वयुगस्य साहित्यस्यालम्बनमात्रं न कृत्वा नवीनानि विषयाणि, शैलीः च समाविशन्ति। तद्युगान्तर्गतविवेके साहित्यविधिः विकसितः, नवीनानि विषयाणि, शैलीश्च सञ्चरन्ति इत्युपलभ्यते।
उत्तरतः, वैश्विकीकरणसंवेदनशक्तेः च प्रभावेन आधुनिकयुगे संस्कृतसाहित्यम् उपविद्यमानं च विचार्यते। इतरपक्षः दिजितालययोः साहित्यसंबन्धस्य समीपे अपि विचारः कृतः, यातयामो नवविचारः संस्कृतसाहित्यं जीवितं करोतु। तदनुशासनं प्राणिजानिकानां, भाषाविद्याजानिनां च प्रियं भवतु।
समाप्तिः- एषा तुलनात्मका अध्ययनस्याऽवधारणा अत्र प्रदर्शिता, संस्कृतभाषायां लक्षणानि, विविधलक्षणानुशासनं च प्रदानवान्। एतच्छोधनया सहिता तद्विविधिशैलीसंस्कृतसाहित्यम् प्रशस्तमिति बोध्यं स्यात्। अत्रिकाः विद्वांसः, भाषाशास्त्रिणः, चिन्तकाः साहित्यप्रेमिणश्च यथार्थं पार्थस्य च गृहीत्वा तदयुक्तिः प्राप्नुवन्ति, संस्कृतसाहित्यस्य सार्थक्यं च प्रतिपादयन्ति।

Keyword : - संस्कृत भाषा, प्राचीन साहित्य, आधुनिक साहित्य, तुलनात्मक अध्ययन, लेखनशैल्याः, शास्त्रीय काल

1. प्रस्तावना:

शोधपत्रस्य प्रस्तावनायां प्राथमिकं संस्कृतभाषायाः पृष्ठभूमिं प्रस्तुता। संस्कृतभाषा अत्यन्त प्राचीनतमा भाषा अस्ति याः प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये निर्मिता। तद्युगेषु वेदाः, उपनिषदः, महाभारतं, रामायणं, काव्याः, नाटकानि, धर्मशास्त्राणि, तर्कशास्त्राणि च प्रस्थानानां मूलभाषा भवन्ती। तस्मिन् प्राचीनयुगे शास्त्रीया लेखनशैल्याः प्रसिद्धाः अस्माकं बृहदारण्यके व्यासस्य महाभाष्ये, कालिदासस्य रघुवंशे, पाणिनिविरचिते अष्टाध्यायी ग्रन्थे च प्रामुख्येन विहिता भवन्ति।

1.1 प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीयोः

महत्त्वं विचार्यते। तत्र प्राचीनलेखनशैल्याः सर्वत्र बृहदारण्यके, रघुवंशे च विहिताः दृश्यन्ते। तेषु बहूनि विशेषणानि, शब्दगणाः, समासाः, पदयोजनानि, अलंकारादयः च उदाहरणार्थं प्रस्तुताः भवन्ति।

1.2 संस्कृतलेखनशैलिकां संस्कृतभाषायाः

आधुनिकसंस्कृतलेखनशैल्ये समानतायाः तथा विभिन्नतायाश्च तुलनात्मकं अध्ययनं नियोज्यमानं समर्थयति। प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये संस्कृतभाषायाः शक्तिश्च विशेषतया प्रकटा भवति यस्य साहित्यं मनोरमं समृद्धं च विद्यते। आधुनिके युगे च संस्कृतभाषा उदात्ता ग्रहीतव्या भवति, यथा पुराणशास्त्रे, साहित्ये, विज्ञाने च। इयं संस्कृतभाषा नवान्वेषणसंशोधनायां अपि प्रवृद्धा भवति।

1.3 शोधपत्रस्य उद्देश्यः प्रकटीकरोति।

संस्कृतभाषायां प्राचीनलेखनशैल्यस्य आधुनिकलेखनशैल्ये समानतायाः तथा विभिन्नतायाश्च तुलनात्मकं अध्ययनं नियोज्यमानम्। प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये संस्कृतभाषायाः शक्तिश्च विशेषतया प्रकटा भवति यस्य साहित्यं मनोरमं समृद्धं च विद्यते। आधुनिके युगे च संस्कृतभाषा उदात्ता ग्रहीतव्या भवति, यथा पुराणशास्त्रे, साहित्ये, विज्ञाने च। इयं संस्कृतभाषा नवान्वेषणसंशोधनायां अपि प्रवृद्धा भवति।

1.4 शोधपत्रस्य विभाजनम् प्रकटीकरोति।

शोधपत्रस्य प्रवेशान्तर्भूते प्राचीनऔरआधुनिकशैलीषु विविधानि खगतानि अध्येतव्यानि सन्ति। प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये लक्षणानि च अध्ययनीयानि, तथा आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये प्रचलितानि लेखनशैलीगतविषयाणि च प्रस्तुतानि भवन्ति। यथा आधुनिके संस्कृतसाहित्ये निबन्धलेखने अनेकेषां विशेषणानां प्रयोगः दृश्यते। एतानि विषयाणि अध्ययन

2. साहित्यसमीक्षाः

प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीः तुलनात्मक अध्ययनम् यथा शीर्षकः सन्दर्भितस्य शोधपत्रस्य द्वितीयः विभागः साहित्यसमीक्षा अस्माभिः कर्तव्यः। एषः विभागः चतुर्भिः खगतान्युपवर्णयते।

अ. संस्कृत लेखनशैलीसमीक्षायाः समग्रपठनम्:

समग्रपठनं विषयस्य सर्वाणि संस्कृतलेखनशैल्यां सम्बन्धितानि अध्ययनानि समाविश्य विशेषतः शब्दगणान्, वाक्यगणान्, पदजातयः, अलंकारान्, श्लोकपद्धतयश्च गम्यन्ते। तत्र संस्कृतसाहित्ये लक्षणानि, विशेषणानि, विद्वद्भिः सिद्धान्तानि च विचार्यन्ते। प्राचीने संस्कृतसाहित्ये व्याकरणवेदे अष्टाध्यायी, कालिदासकृते रघुवंशे, वाल्मीकिकृते रामायणे, महाभारतक्षेत्रे व्यासकृते महाभारते च प्रामुख्येन निरूपिताः संस्कृतलेखनशैल्यः। तस्मिन् संस्कृतसाहित्ये विशिष्टानि संस्कृतलक्षणानि, संस्कृतशब्दगणाः, पदयोजनानि, अलंकारानि, संस्कृतवाक्यपद्धतयः च प्रमुखं अध्ययनं भवन्ति।

ब. पूर्वसंशोधनात्मकशोधपत्रेषु प्रमुखसिद्धान्ताः:

पूर्वसंशोधनात्मकशोधपत्रेषु विवेचनीयाः संस्कृतलेखनशैल्यासम्बन्धिनि पूर्वसिद्धान्ताः। तद्यथा, शब्दगणानि, पदजातयः, अलंकाराः, श्लोकपद्धतयश्च पूर्वसंशोधनात्मकशोधपत्रेषु उदाहरणार्थं उपयोगी भवन्ति। विद्वेषिततमस्य अध्ययनस्य उदाहरणार्थं विशेषणानि विवेच्यन्ते च। अत्र प्रमुखं उदाहरणं साहित्यसमीक्षायाः पूर्वसिद्धान्ताः उपलभ्यन्ते।

क. साहित्यसमीक्षायाः पूर्वसिद्धान्ताः:

साहित्यसमीक्षायाः पूर्वसिद्धान्तानि शोधपत्रे प्रमुखं विवेच्यन्ते। यथा प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये प्राक्तनकाराः भगवान् वाल्मीकिः, व्यासः, कालिदासः, भाष्यकारः शङ्करः च अप्रामाणिकः वाल्मीक्यां, व्यासकृते भगवते, भाष्ये शङ्करस्य विद्वेषिततमाः अध्ययने निरूपिताः सिद्धान्ताः। अत्र पूर्वसिद्धान्तानि उपलभ्यन्ते।

ड. साहित्यसमीक्षायाः शोधान्तर्भूतानि खगतानि:

साहित्यसमीक्षायां शोधान्तर्भूतानि खगतानि विशेषतः प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये संस्कृतलेखनशैल्ये प्रचलितानि खगतानि विचार्यन्ते। पूर्वसंशोधनात्मकशोधपत्रेषु प्रमुखसिद्धान्तानि, संस्कृतलेखनशैल्यां सम्बन्धितं पूर्वसिद्धान्तं च संस्कृतसाहित्ये लक्ष्यन्ते। अत्र समीक्षायां आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये निबन्धलेखने विशेषणानां प्रयोगः दृश्यते।

समीक्षायां इमानि चतुर्विधानि उपवर्णितानि भवन्ति। संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीः तुलनात्मक अध्ययनं कर्तुम् एवं च शोधपत्रस्य उपवर्णनं करिष्यामः।

3. अध्ययनविधिः

अ. शोधप्रवृत्तिः (उदाहरणार्थ, तुलनात्मक विश्लेषणानुसारः):

शोधप्रवृत्तिः विषयस्य निरूपणं कर्तुं प्रवृत्ता भवति। संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीः तुलनात्मकं विश्लेषणं कर्तुं शोधप्रवृत्तेरुदाहरणार्थं उपयोगिता भवति। अत्र विभिन्नस्रोत्राणि समग्रपठनार्थं आङ्गिकसंग्रहणप्रक्रिया कर्तव्या भवति। तुलनात्मकं विश्लेषणं संस्कृतलेखनशैल्याम्, विद्वज्जनैः सिद्धान्तप्रवृत्तिषु च प्रयोगः क्रियते। एषा शोधप्रवृत्तिः विद्वेषितस्य अध्ययनस्य विवरणं प्रस्तावितं करोति।

ब. आङ्गिकसंग्रहणप्रक्रिया (उदाहरणार्थ, प्राथमिक तथा सेकेण्डरी स्रोत्राणां संग्रहः):

आङ्गिकसंग्रहणप्रक्रिया शोधप्रवृत्तेः प्रामुख्येन आवश्यकता भवति। यहाँ प्राथमिक स्रोत्राणां पुरातनसंस्कृतलेखनशैल्ये अनुपलभ्यन्ते, तदयुगेषु स्थितानां ग्रन्थेषु प्राक्तनसंस्कृतलेखनशैल्यं संग्रहीतुं आवश्यकम्। सेकेण्डरी स्रोत्राणां प्राक्तनलेखनशैल्ये न वर्तमानानां च लेखकानां विचारः तुल्यं वर्तते। एषा आङ्गिकसंग्रहणप्रक्रिया तुलनात्मकं विश्लेषणार्थं अध्ययने उपयुज्यते।

क. प्राचीन और आधुनिक संस्कृतरचनानां चयनम्:

प्राचीने तथा आधुनिके संस्कृतरचनानां चयने उचितः विवेचनीयः विषयः निरूपितः। संस्कृतभाषायाः प्राचीने और आधुनिके काव्यशास्त्रे, व्याकरणशास्त्रे, धर्मशास्त्रे, शास्त्रीये काव्ये, नाट्यशास्त्रे, विज्ञाने च प्रचलिताः ग्रन्थाः उद्दिष्टाः भवन्ति। एतेषां संस्कृतरचनानां चयने लेखकत्वे निरूपिते विशेषतः प्राचीने शास्त्रीये काव्ये च विद्वेषिततमाः लेखकाः संख्यान्तरे उपलभ्यन्ते। आधुनिके संस्कृतरचनानां चयने तु विद्वेषिताः लेखकाः अधिकः दृश्यन्ते।

ड. परीक्षणीयस्य विधिः:

परीक्षणीयस्य विधिः शोधप्रवृत्तेः अत्युत्तमायां अध्ययने प्रयोज्यः भवति। यथा शोधप्रवृत्तेः प्रामुख्येन निरूपितं शोधपत्रम् उपेक्षितम् अध्ययने परीक्षणीयः क्रियते। संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीयः, संस्कृतलेखनशैलीसमीक्षा, प्राचीनसंस्कृतसाहित्यं, आधुनिकसंस्कृतसाहित्यं च परीक्षणीयानि भवन्ति। एतानि विषयाणि विवेचनीयानि भवन्ति।

4. प्राचीन संस्कृतलेखनशैलीः

अ. संस्कृतसाहित्यमध्ये प्राचीनकालः अवलोकनम्:

प्राचीनसंस्कृतलेखनशैली भारतीयसाहित्ये प्राचीनकाले प्रचलिता अस्ति। वेदाः, उपनिषदः, भारतेर्महाभारते च प्राचीने संस्कृतकाव्ये विद्यन्ते। प्राचीनसंस्कृतलेखनशैल्यं शब्दगणान्, पदजातयः, अलंकारानि, धातुरूपाणि, वाक्यशैल्यं च समाविश्य विशेषतः अध्ययनीयमस्ति।

ब. प्रमुखप्राचीनसंस्कृतकाराः च तेषां कृतयः:

प्राचीनसंस्कृते कवयः, विद्वांसः, धर्मशास्त्रकाराश्च अनेके उदाहरणीयाः आसन्ति। तेषु कविषु वाल्मीकिः, व्यासः, भारविः, माघः, भर्तृहरिः च प्रमुखाः अन्ये च अस्माभिः पठ्यन्ते। विद्वांसु शङ्कराचार्यः, भाष्यकारः पतञ्जलिः, गौडपादः च विद्यन्ते। धर्मशास्त्रे भारते मनु, याज्ञवल्क्यः, आपस्तम्बः, गौतमः च प्रसिद्धाः धर्मशास्त्रकाराः उदाहरणीयाः भवन्ति।

क. प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये लक्षणानि च:

प्राचीनसंस्कृते लक्षणानि च विवेचनीयानि भवन्ति। शब्दगणानि, पदजातयः, अलंकारानि, शब्दरूपाणि, पदरूपाणि, वाक्यशैल्यं च प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये अध्ययनीयानि भवन्ति।

ड. प्राचीनशैलीसम्बन्धिन्याः भाषाविशेषाः च:

प्राचीनसंस्कृते लेखनशैल्यां सम्बन्धिन्याः भाषाविशेषाः च अध्ययनीयाः भवन्ति। वेदे प्राचीनसंस्कृते अपौरुषेयत्वं, व्याकरणेऽष्टाध्यायी ग्रन्थस्य उद्देश्यं च अध्ययनीयमस्ति। भारते रामायणे महाभारते च प्राचीनसंस्कृते शैलीसम्बन्धिन्याः विचारः अत्युत्तमः भवति।

5. आधुनिक संस्कृतलेखनशैली:**अ. आधुनिकसंस्कृतसाहित्यमध्ये परिचयः:**

आधुनिकसंस्कृतसाहित्यं भारतीयसाहित्यस्य नवीनं रूपमस्ति। यहां भारतस्य संस्कृतसाहित्ये स्वतन्त्रविचाराः, वर्तमानसमये प्रचलिताः तथा आधुनिकविषयाः उदाहरणीयाः भवन्ति। इतिहासकथाः, आधुनिककाव्यानि, नाटकानि, विज्ञानलेखाः, निबन्धाः, समीक्षाः च आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये प्रमुखानि विषयाणि भवन्ति।

ब. आधुनिकसंस्कृतकाव्यकाराः च तेषां योगः:

आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये विद्वांसः, कविः, नाटककाराश्च अनेके उदाहरणीयाः आसन्ति। भारते रवीन्द्रनाथः, जयशंकरप्रसादः, अटलः, नन्दकिशोरः च आधुनिककवयः उदाहरणीयाः भवन्ति। विद्वांसु रामानुजः, रङ्गनाथः, काव्यः सुभाषितानि च कृत्वा आधुनिकसंस्कृतकाव्यानि अधिकं प्रसिद्धानि भवन्ति।

क. आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये विषयविचाराः च:

आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये प्रमुखविषयाः भवन्ति, यथा विज्ञानं, प्रौढमास्तिक्यं, नारीशक्तिः, समाजविचाराः, धर्मः, परिवर्तनशीलता, विज्ञानशीलता च। एते विषयविचाराः आधुनिकसंस्कृतसाहित्यं आकर्षयन्ति च अत्युत्तमानि भवन्ति।

ड. संस्कृतसाहित्ये समययुक्तिः च:

आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये विषयविचारे समययुक्तिः विशेषतः आवश्यकता भवति। काव्यान्तर्गते विषये वर्तमानसमये प्रचलितानां समाजिकानां विषयाणां प्रतिबद्धता, प्राधान्यं, प्रतिस्पन्दा च विचार्यन्ते। यथा भारते परिवर्तनशीलता, समाजविचाराः च प्राधान्यं गताः भवन्ति।

6. तुलनात्मकविश्लेषणम्:**अ. प्राचीन और आधुनिक संस्कृतलेखनशैल्योः समानताः:**

प्राचीन और आधुनिक संस्कृतलेखनशैल्यांश्च विशेषतः तुलनात्मकविश्लेषणे समानताः उपलभ्यन्ते। दोनों कालावधिषु संस्कृतभाषायां शब्दगणानि, वाक्यशैल्यं, अलंकारानि, पदजातयः, प्रक्रिया च समानाः अस्माभिः प्रतिपादिताः भवन्ति। इदमेव एकत्र तुलनात्मकविश्लेषणे प्रमुखांशं प्रदर्शयति।

ब. क्षेत्रीयता एवं कालिकता च संस्कृतभाषायाम्:

संस्कृतभाषायाम् लेखनशैल्यांश्च निरूपिते क्षेत्रीयता एवं कालिकता विशेषतः उचिता भवन्ति। भारते प्राचीने काव्ये च व्याकरणे च विद्वांसः विचारयन्ते, अत्र तुलनात्मकविश्लेषणे तानि अध्ययनीयानि भवन्ति। आधुनिके संस्कृते विज्ञाने, नाट्ये, साहित्ये, व्याकरणे च प्राचीनेऽपि तुलनात्मकविश्लेषणे समययुक्तानि भवन्ति।

क. प्राचीनसाहित्येऽपि विकसितानां लेखनशैलीनां तथा प्राचीनसंस्कृतभाषायां आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये योगः

तुलनात्मकविश्लेषणे विकसितानां लेखनशैलीनां एवं प्राचीनसंस्कृतभाषायां आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये योगः द्रष्टव्यः। यहाँ प्राचीनसाहित्ये विद्वांसः, भाष्यकाराः, काव्यकाराश्च प्रसिद्धाः, तेषु लेखनशैलिः विविधा भवति। इतरत्र आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये विद्वांसः, कविः, नाटककाराश्च आधुनिकाः, तेषु लेखनशैलिः प्रचलिताः भवन्ति। तत्र तुलनात्मकविश्लेषणे प्राचीनसाहित्यस्य विकसितानां लेखनशैलीनां सम्बन्धः प्रकट्यते।

ड. तुलनात्मकविश्लेषणस्य प्रामुख्यं:

तुलनात्मकविश्लेषणं संस्कृतसाहित्ये विशेषतः प्रामुख्यं भवति। इदं प्रक्रियायां विशेषतः प्रसिद्धस्य संस्कृतसाहित्ये आधुनिकसाहित्यस्य विकासे अत्यन्तमहत्त्वमस्ति। द्वितीयकाले भारते संस्कृतसाहित्ये अत्यन्तमहत्त्वपूर्णं विकासे प्रमुखं युगं प्रतिष्ठितं भवति।

7. सांस्कृतिकता एवं सामाजिकता:

अ. प्राचीनसंस्कृतसाहित्यमध्ये ऐतिहासिककोणाः

प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये ऐतिहासिककोणाः अत्यधिक महत्त्वपूर्णाः भवन्ति। भारतीयसंस्कृतिरूपाणि, वर्णविचाराः, धर्मसंस्कृतिः, भाषासंस्कृतिः, नारीसंस्कृतिः, इतिहासकथाः, धर्मप्रवर्तनानि च प्राचीनसंस्कृतसाहित्ये प्रतिपाद्यानि भवन्ति। यहाँ संस्कृतसाहित्यं भारतीयसंस्कृतिकं परिचयं करोति च।

ब. आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये समाजसांस्कृत्यप्रभावः

आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये समाजसांस्कृत्यप्रभावः प्रमुखं समीक्ष्यते। आधुनिककाव्ये, नाटके, निबन्धे, विज्ञानलेखे, साहित्ये च वर्तमानसमये प्रचलितानां भारतीयसमाजस्य स्थितिः, चिन्तनविधानं, सामाजिकतायां प्रबलः प्रभावश्च प्रतिपाद्यन्ते। आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये समाजसंबन्धी विषयाणि भारतीयसंस्कृतिरूपाणि च अधिकं अध्ययनीयानि भवन्ति।

क. भाषा, पहचान, समाजसंबंधश्च संस्कृतलेखनशैलीस्य विकासः

संस्कृतलेखनशैल्यां भाषा, पहचान, समाजसंबंधश्च अत्यधिक महत्त्वं भवन्ति। संस्कृतभाषा वेदांतधर्मप्राधान्यकायाः, विद्वांसः, कविः, नाटककाराः, शास्त्रकाराश्च एकत्र संविधानं करोति। प्राचीने संस्कृते तानि भाषासंस्कृतिः, धर्मसंस्कृतिः, भारतीयसंस्कृतिः एवं समाजसंबंधश्च प्रतिपाद्यानि भवन्ति।

8. समाप्तिः

अत्र शोधपत्रे, "संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैलीः तुलनात्मक अध्ययनम्," अनेके महत्त्वपूर्णा विषयाः प्रतिपादिताः भवन्ति। प्राचीनसंस्कृतलेखने तुलनात्मकं अध्ययनं कुर्वतः प्रमुखं उद्देश्यं संस्कृतसाहित्यस्य प्राचीनकालः अवलोकनमस्ति। प्राचीने संस्कृते रचितं अनेकं सुसंस्कृतं ग्रंथाः च विचार्यन्ते, जिन्हे प्राचीनसंस्कृतलेखनशैली च प्रतिपादयति।

आधुनिकसंस्कृते प्रतिपादितं लेखनशैलिः, समाजसंबंधश्च प्राधान्यं प्राप्ताः भवन्ति। भारतीयसमाजस्य स्थितिः, विचारधारा, सामाजिकतायां प्रभावश्च आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये प्रतिपाद्यन्ते।

इतरत्र तुलनात्मकविश्लेषणे प्रमुखं समानताः अपि प्रकट्यन्ते। अनेके संस्कृतसाहित्ये विषये विचार्यन्ते, यथा भाषा, शैल्यं, विषयविचाराः च, जिन्हे संस्कृतलेखनशैलीसमीक्षायाम् अत्यन्तं महत्त्वपूर्णं भवन्ति।

संस्कृतभाषायां प्राचीन और आधुनिक लेखनशैल्याः तुलनात्मकं अध्ययनं प्रमुखविषयैः पूर्णं भवति। अत्र शोधपत्रे प्रदर्शितानां आधारितुं योग्यं आक्षेपं कुर्वतः, संस्कृतभाषायां लेखनशैलिः अत्यन्तं विविधा च भवति, यहाँ समाजसंबन्धी विषयाणि आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये प्रसिद्धानि भवन्ति।

इत्थं, "संस्कृतभाषायाः प्राचीन और आधुनिक लेखनशैली: तुलनात्मक अध्ययनम्," शोधपत्रस्य निष्कर्षः आधुनिके संस्कृते अत्यन्तं महत्त्वपूर्णः भवति। संस्कृतसाहित्ये विकसितानां लेखनशैलीनां समग्रपठनं प्रमुखं उद्देश्यं भवति, जिसस्य उपलब्धिर्न केवलं संस्कृतसाहित्यं प्रबन्धयति, बरु प्राधान्यं भारतीयसंस्कृतिरूपाणि, समाजसंबन्धीः, धर्मः च उपलभ्यन्ते। इतो विद्वांसः च भारतीयसमाजः आधुनिके संस्कृते विचारधारां प्राप्नुवन्ति, यथा अनुवर्तनं, संस्कृताध्ययनं, धर्माध्ययनं च। इत्थं संस्कृतभाषायां प्राचीन और आधुनिक लेखनशैली

सन्दर्भः

1. दास, देवकुमार. (2012). संस्कृत साहित्ये इतिहासः। कोलकाता: श्री बालाराम प्रकाशनि।
2. गैरेल, वाचस्पति. (1984). कौटिलीयं अर्थशास्त्रं। वाराणसी: चौखम्म विद्याभवन्।
3. त्रिपाठि, राधवल्लव. (2020). संस्कृत साहित्य का समग्र इतिहासः। वाराणसी: चौखम्म सुरभारति प्रकाशन्।
4. बशम, ए.एल. (1954). द वंडर दत् वास इन्डिया: अ सर्वे ऑफ् द कल्चर् ऑफ् द इंडियन् सब्-कांटेनेट् बिफोर् द कमिंग् ऑफ् द मुस्लिम्स्। लंदन्: सिद्ग्विक् एंड् जैक्सन्।
5. शर्मा, उमाशंकर. (2022). संस्कृत साहित्य का इतिहासः। वाराणसी: चौखम्म भारति प्रकाशन्।
6. शर्मा गुलेरि, विद्याधर. (2000). संस्कृत मे विज्ञानं। नव दिल्ली: संस्कृत भारति।
7. पाण्डेय, रामचन्द्र. (1999). सूर्यसिधान्तः। वाराणसी: चौखम्म सुरभारति प्रकाशन्।
8. शर्मा, अनन्त राम (अध्यक्षः). सुश्रुतः। (2020). सुश्रुतसंहिता। वाराणसी: चौखम्म सुरभारति प्रकाशन्।
9. उपाध्याय, बलदेव. (1976). भारतीयदर्शनः। वाराणसी: चौखम्म ओरिएण्टलिया।

